

APLEC DE TREBALLS NÚM. 37 (2019)

Jaume Massó Carballido, "Salvador Vilaseca, Josep Iglésies, Manuel Mata i la cova de Buldó (Rojals)".

A partir de la correspondència del Dr. Salvador Vilaseca conservada al Museu de Reus i de la correspondència de Josep Iglésies guardada a la Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, l'autor relata la intervenció arqueològica que tingué lloc vers els anys 1926 i 1927 pels esmentats investigadors a la cova de Buldó, prop de la Bartra i dins del terme de Montblanc.

La recerca fou possible gràcies al treball previ de catalogació de les coves existents a la vall del riu Brugent, feta per Joan Ferraté el 1918 i de les prospeccions de Josep Iglésies. El més significatiu fou la troballa de material datat a l'edat del Bronze i restes humanes (un crani data entre el 1689 i el 1528 a.C, amb anàlisi de datació patrocinada per

l'Ajuntament de Montblanc) que tenen gran interès per a conèixer la colonització dels antics habitants de la nostra Comarca.

Un article signat per qui us fa aquesta presentació dels treballs intitulat "**Les rendes reials de Montblanc (ss XIII-XV)**":

Fent servir documentació provinent dels registres de Batllia General de Catalunya i de la Cancelleria Reial, conservats a l'Arxiu Reial de Barcelona, es fa un estudi de la tipologia de les taxes que gravaven els montblanquins d'aleshores, es traça com s'anaren amortitzant i com passaren a mans alienes a la corona reial. La part més atractiva del treball fa un esbós general de les principals activitats econòmiques desenvolupades a la nostra vila, sobre les quals la tresoreria reial en treia força rendiment. A nosaltres ens permet avaluar, d'una manera aproximada, quina era la riquesa generada per aquelles activitats:

Els registres ens parlen dels forns, molins, taules del mercat (carnisseria, peixateria, sabateria) , lleudes sobre els intercanvis comercials de la fira, el delme i altres impostos sobre el cereal, així com altres imposicions amb més caràcter vassallàtic, com el dret de guaita del castell, la quèstia o els establiments sobre les dominatures o les deveses del terme. Com apèndix es transcriu un extens document escrit en català medieval.

El Dr. Josep Maria Sans Travé ens ofereix el treball "Aldiarda d'Anglesola, priora i abadesa electa de Vallbona (abril de 1328?-març de 1337?). La intervenció de montblanquins en la crisi de la comunitat entre 1328 i 1340"

L'article ara ressenyat pensem que serà un dels primers exemples sorgits de la profitosa investigació desenvolupada pel Dr. Sans a l'Arxiu de Vallbona, treballs que permetran conèixer el seu passat amb una sòlida base fonamentada en l'estudi directe de la documentació original. A Vallbona manca un estudi rigorós que defugui de la utilització d'informació de

segona mà. Sans Travé s'ha marcat aquesta directriu per a preparar les seves properes publicacions. En el treball que ara ens ocupa l'autor ens dóna una visió sintètica dels inicis del monestir, basat en les seves darreres monografies. Tot seguit destaca el monopoli gairebé exclusiu que les monges de la casa Anglesola exerciren sobre el convent urgellenc durant els segles XIII i XIV. Destaca la descripció dels drets que el monestir de Vallbona rebia sobre propietaris de la Conca de Barberà i de Montblanc. La part més interessant se centra en el conflicte que sorgí el 1328 quan una part del convent elegí a Aldiarda d'Anglesola com abadessa. Tanmateix, l'abat de Poblet, Ponç de Copons, volia que s'elegís la seva parenta Elisenda de Copons, originant-se així un conflicte on fou necessària la intervenció de l'abat de Cîteaux i de la reina Elionor, muller d'Alfons III. El problema es complicà amb la desastrosa situació econòmica del monestir, on hi intervingueren alguns prohoms montblanquins per indicació de la reina. Us deixo que llegiu l'article per conèixer el desenllaç. Una important conclusió del seu treball és constatar els errors (voluntaris i involuntaris) que els antics i moderns abaciologes mostren en aquest cas concret.

Joan Maria Quijada Bosch presenta **“Nova notícia sobre la construcció de l'església gòtica de Santa Maria de Montblanc (1338)”** una nota d'arxiu obtinguda dels Registra Negotiorum de l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona per ajudar a la mal coneguda història del procés constructiu de l'església arxiprestal de Montblanc.

Josep M Salis Clos a **“Els Busquet, mestres de capella i organistes: noves aportacions a la música de Montblanc (segle XVII)”** incorpora noves dades a la documentada presència de Ramon i Sebastià Busquet, pare (Ramon) i fill (Sebastià), mestres de capella i organistes que durant el segle XVII exerciren el seu càrrec a Montblanc. Aporta nova informació de la seva relació familiar així com la seva activitat musical gràcies a la seva permanència a Verdú, on

han romàs algunes de les seves partitures (un *Magnificat* a 5 veus de Ramon i una antífona mariana major *Salve Regina*, a 9 veus; un salm *Nunc dimittis* a 8 veus i un villancico de Nadal *¡Ay! Que hermosura*, a 7 veus, de Sebastià), tots aquests vestigis documentals ens permeten ampliar notòriament la nostra visió d'aquesta nissaga. Destacarem la tasca d'investigació amb documentació antiga als arxius parroquials de Verdú i Montblanc i de documentació notarial a l'Arxiu Comarcal de la C. de B.

Anna Isabel Serra Masdeu **“Vallclara i la renovació de la seva església parroquial a inicis del segle XIX”**, l'autora, professora de la Univ. Rovira i Vigili, incorpora una fita més en els seus estudis particulars de les esglésies dels Omells de Na Gaia, “Patrimonis religiosos barrocs singulars a la Conca de Barberà”, (*Podall*), de la parroquial de Sarral, de Sant Martí de Vilaverd, l'església de Vilanova de Prades o un hostel set-centista a Sarral (*Aplec*).

Enguany col·labora amb l'anàlisi del contracte d'obra de la nova església parroquial de Vallclara. Destaquen les condicions imposades al constructor, Francesc Nadal, on es demanaren detalls pràctics, tècnics i de materials a utilitzar, l'economia en l'ornamentació i en l'estalvi de materials. Podreu llegir un ampli comentari de l'articulat del contracte, amb una introducció prèvia sobre la Vallclara del segle XVIII i la necessitat que derivà en la construcció d'un nou temple en un altre indret.

Com historiadora de l'Art remarca que aquest edifici representa un exponent d'una nova època artística, motivada per canvis socials i estètics propis del període immediatament anterior a la Guerra del Francès.

Sebastià Sánchez Sauleda **“Una imatge de la Sagrada Família d'Anselm Nogués per a la vila de Montblanc (1923)”**

Unes reflexions sobre el patrimoni religiós destruït a Montblanc inicien el discurs que l'autor fa del grup escultòric d'una Sagrada Família que, encarregada

el 1923 per l'Associació de la Visita Domiciliària de la Sagrada Família de Montblanc (establerta el 1913) a instal·lar en una capella de l'església parroquial de Santa Maria de Montblanc, fou materialitzada per l'escultor vallenc Anselm Nogués, poc estudiat i conegut.

L'escultor en qüestió fou deixeble de Rossend Nobas (1841-1891) i company d'estudi d'altres artífexs com Eusebi Arnau, Francesc Galofre i Enric Galwey, entre d'altres. Estudià també a París, al taller del mexicà Jesús Fructuoso Contreras i exercí el seu mestratge al sud de França. Retornà a Catalunya i obrí taller a Barcelona.

Gemma Farré Rofes “La indumentària en l'obra del pintor Maties Palau Ferré” El benvolgut amic i traspassat artista montblanquí ha aparegut en diverses ocasions a la nostra revista “Aplec de Treballs”: en el núm. 32 “Maties Palau Ferré vist per la premsa montblanquina (1950-1962)” per Francesc Marco-Palau, en el núm. 33 “El pintor Maties Palau Ferré vist per la revista *Espitllera* de Montblanc (1982-1997)” per Francesc Marco-Palau, en el núm. 34 “La comunicació de l'art. L'artista Maties Palau Ferré vist pel poeta Josep M. Amorós Bayer” per Rosa de les Neus Marco-Palau,

En aquest núm. 37 l'article s'analitza la roba, els dissenys i els patrons que utilitzava Palau Ferré per les seves figures, fent especial atenció als colors, els estampats i els complements tèxtils i florals que s'empraren per caracteritzar els diferents perfils dels personatges representats.

Josep M. Grau Pujol i el seu fill Armand Grau Puig amb “Immigració de la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades a Sant Gervasi de Cassoles (1895)”

Fan un estudi demogràfic de les migracions des de les esmentades comarca de la Conca de Barberà i de l'àmbit de les Muntanyes de Prades envers la vila de Sant Gervasi de Cassoles (Barcelonès), el 1895,

quan aquest municipi encara era independent de Barcelona.

El motiu principal que produí aquesta translació, en el període temporal proper al 1895, fou, sens dubte, l'impacte econòmic de la filoxera, sense descartar-ne altres com el conflicte bèl·lic de la tercera carlinada i algunes gelades que afectaren la vinya en aquells anys. La major part dels migrants ho foren per motius laborals. Sobta constatar que el màxim demogràfic assolit per la Conca de Barberà s'hagués esdevingut el 1887 amb, respectivament, més de 23.000 habitants i 5.964 habitants. A Montblanc en el padró d'habitants de 1889 consten 115 emigrants, amb gairebé un terç d'ells situats a tres ciutats del Camp de Tarragona, altre terç a Barcelona i la resta a diversos indrets, amb un 6,9% a Cuba.

A la Conca destacà en algunes poblacions l'emigració a Amèrica: els de Sarral anaren preferentment a Cuba, Argentina i El Salvador; Rocafort a Cuba. Per altra banda s'espigola l'impacte migracional dels conques a viles i ciutats catalanes properes com Igualada, Manresa, Terrassa, Mataró. Vilanova i la Geltrú, Gràcia i Hostafrancs.

Tot seguit els autors analitzen el padró d'habitants de Sant Gervasi, quantificant la cronologia d'arribada, l'edat dels immigrants, l'origen dels marits de les immigrants, de les mullers dels immigrants, el naixement dels fills i, amb més detall la seva estructura professional.

Alexandre Rebollo Sánchez “Pastorets Drama Bíblic (1911), del prevere montblanquí Josep Domingo Ardèvol”, analitza l'obra teatral *Pastorets Drama Bíblic* escrita pel capellà montblanquí Josep Domingo Ardèvol (1880 – 1951) l'any 1911, inspirant-se en *Los Pastorcillos en Belen*, un text del 1844 representat fins aquell moment a Montblanc. L'obra està dedicada a la Joventut Jaumista de Montblanc, societat recreativa d'ideologia carlina.

L'obra en qüestió és una representació de teatre popular escenificada durant el cicle festiu nadalenc.

A banda de la més popular actualment *Els Pastorets o l'Adveniment de l'Infant Jesús* (1916), de Josep Maria Folch i Torres, hi hagué abans altres versions, entre les quals s'haurà de tenir en compte l'escriptura per Mossèn Domingo i en general, aquest poc estudiat gènere teatral.

L'autor fa una mica d'història a Catalunya del gènere teatral dels Pastorets, per passar a estudiar la seva evolució a Montblanc, més com una activitat lligada al carlisme, primer amb un text en castellà i de dubtosa moralitat, cosa que hauria induït a mossèn Josep Domingo a versionar una altra obra en català.

Mossèn Domingo nasqué a Montblanc (1880) estudiant a la Mercè, essent ordenat el 1904 sacerdot. Formà part de la Comunitat de Preveres i fou rector de parròquies properes. Políticament milità a la Lliga i a la Joventut Nacionalista (dirigí el seu butlletí *Nova Llabor*), així com propicià el naixement de l'Agrupació Excursionista Estel (participà en la seva revista *L'Estel*). Col·laborà literàriament als setmanaris *Aires de la Conca* i, a la postguerra a *Montblanch. Boletín de cultura e informació local*.

Tot seguit l'autor aprofundeix en l'obra en tots els seus aspectes, concluint que no deixa de ser una adaptació de *Los pastorcillos en Belén* del 1844, amb la supressió d'algunes parts dinàmiques i la inclusió d'una paràbola que altres versions posteriors copiaren (Folch i Torres) amb no tanta profunditat. Amb tot, la versió de mossèn Domingo no faria fortuna més enllà de l'àmbit comarcal.

Jaume Ferrer i Puig “Francesc Bofill, escriptura i art a la recerca de la transcendència”

Article que repassa la biografia i la trajectòria literària i artística de Francesc Bofill i Surís, nascut a Barcelona el 1947, nét de Jaume Bofill i Mates (Guerau de Liost), important poeta del període després de Josep Carner. El nostre biografat, montblanquí d'adopció, va conrear diversos gèneres literaris, sobretot l'adaptació de contes infantils, però

també va fer diverses incursions en la novel·la, l'assaig, la poesia, la traducció, així com en el guió televisiu i cinematogràfic. Entre final dels anys seixanta i primers dels setanta va ser monjo de Montserrat, després va retornar a la vida seglar i va formar part, durant els anys setanta, de la companyia *Teatre de La Claca*, on col·laborà en alguna escenografia el famós pintor Joan Miró en l'obra “Mori el Merma”, que tant d'èxit tingué mundialment. A la dècada dels vuitanta es dedicà a l'escriptura i la il·lustració. A la dècada dels noranta començà el seu vincle amb Montblanc on es concentrà en la faceta pictòrica, sense deixar l'escriptura creativa, els guions i la traducció. Va ser membre de la maçoneria i durant tota la seva vida va tenir interès pel fet religiós i el misticisme, aspectes que impregnen bona part de la seva obra, especialment a partir de finals dels anys noranta, quan es dedicà a la pintura psicodèlica i explorà noves vies artístiques, psicològiques i esotèriques, a la recerca de la transcendència.

Sofia Mata de la Cruz amb “Els còdexs musicals litúrgics procedents del Monestir de Poblet conservats al Museu Diocesà de Tarragona. II. Fra Miquel Badia (segle XVIII)” ens presenta la segona part de l'estudi iniciat en l'anterior número 36 del nostre *Aplec*, amb l'estudi d'aquells cinc còdexs elaborats per fra Francesc Dalmau. Ara toca el torn als dotze treballats per fra Miquel Badia, un amanuense molt polit i il·luminador prou correcte. De l'obra conservada es dedueix un període d'activitat entre el 1743 i 1756, majoritàriament durant l'abadiat de fra Miquel Cuyàs, també promotor de la història de Poblet realitzada pel pare Jaume Finestres.

L'autora fa una detallada descripció codicològica dels deu volums conservats al Museu Diocesà de Tarragona i provinents de la catedral de Tarragona, on feren cap després de la desamortització de 1836 de Poblet.

A la secció **IN MEMORIAM** el monjo Lluís Solà glossa la figura del pare Alexandre Masoliver i Masoliver, coneguda figura de la cultura comarcal i catalana, monjo pobletà des del 1959. Escriptor fecund, llicenciat en dret, doctor en teologia, mestre i bibliotecari. Finalment, Creu de Sant Jordi el 1998, membre de la R. Acadèmia de Bones Lletres i secretari del concili Provincial Tarraconense (1995). El 2008 el CECB l'homenatjà i li dedicà el núm. 26 de la nostra revista *Aplec de Treballs*.

Segueix l'habitual secció de **la Bibliografia** sobre la Conca de Barberà del nostre membre Josep M Porta i Balanyà, Així com les **notes i ressenyes bibliogràfiques** d'obres relacionades amb la nostra comarca realitzades per Josep M Grau, Manel Güell, Ramon Ribera i la redacció de la revista en les temàtiques d'arxivística (una obra), història medieval (una obra), història moderna (cinc), història contemporània (set), biografies (quatre), història de l'Art (set), literatura (dos) i excursionisme (dos).

Jaume Felip Sánchez

V Jornades sobre el bosc de Poblet i les muntanyes de Prades

Els 16 i 17 de novembre de 2018 es van celebrar les V Jornades sobre el bosc de Poblet i les muntanyes de Prades, aquest cop celebrades al Museu de la Vida Rural a l'Espluga de Francolí. Amb aquesta 5a edició, es consolida aquesta trobada d'estudiosos del que ja és un referent territorial.

En aquestes jornades hi han participat més de 60 autors amb un total de 23 publicacions, distribuïdes en diverses àrees temàtiques. Aquestes han estat: Història, Micologia, Fauna i Flora, Arbres Vells i Boscos Madurs, Geologia, Canvis i Actuacions en el medi natural, Gestió del Patrimoni i una taula rodona a mode de conclusions amb el títol "És possible un turisme respectuós amb el patrimoni natural a les muntanyes de Prades?".

Al bloc dedicat a la HISTÒRIA trobem cinc articles que tracten temes que abasten un ventall cronològic força ampli. El treball presentat per J.M. Vergès, M. Fontanals, J. Iglesias i P. Martín presenta els resultats de les darreres anàlisis fetes als materials aportats pels sepulcres prehistòrics de Mas d'en Llord I i II (Rojals, Montblanc), i que aporten dades d'ocupacions mesolítiques a les Muntanyes de Prades.

J. M. Grau hi aporta informació referent a l'impacte de la Tercera Guerra Carlina a les Muntanyes de Prades i el moviment migratori vers la ciutat de Tarragona. El treball, força detallat, aporta dades de les poblacions migrades, de Prades i la Riba especialment, tals com oficis, edats, etc. tot en el context del conflicte militar.

Sue Roveda aposta per aportar informació referent a una de les indústries que més petjada paisatgística i patrimonial ha deixat a les Muntanyes de Prades, la indústria paperera.

J. M. Vallès incideix en la explotació dels recursos naturals del bosc de Poblet al llarg dels segles XIX i XX, concretament la llenya i la mineria.

Finalment, Núria Vilà i Josep M. Porta ens expliquen el projecte del PNIN de Poblet per elaborar un fons documental que aglutini una còpia documental relacionada amb els forests públiques de la capçalera del riu Francolí.

El següent bloc es centra en la MICOLOGIA i s'hi ha presentat cinc articles. El primer d'ells presenta l'estudi fet en parcel·les experimentals que estudia els efectes dels canvis d'humitat i temperatura en les poblacions de fongs del sòl, per tal de poder extreure conclusions en el context de canvi climàtic.

El següent treball es centra en la detecció de la emergència dels bolets presents en parcel·les d'estudi mitjançant la instal·lació de paranys d'espores i constatar la representativitat que presenten.

Seguidament, una representació del Consorci Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya (CTFC) de Solsona, la UdL i Forest Bioengineering Solutions, presenta un repàs dels 10 anys d'estudis micològics al PNIN de Poblet.

També un treball centrat en el rovelló, bolet d'interès gastronòmic a casa nostra, i l'estudi dels efectes que tenen les aclarides als boscos de pi pinastre sobre aquestes comunitats.

Tanca el bloc un estudi que, igual que l'anterior, relaciona la silvicultura, concretament la gestió dels boscos de pi pinastre, amb les dinàmiques dels fongs,

també centrat a les parcel·les experimentals existents al bosc de Poblet.

El tercer bloc, que engloba tres articles, és el centrat en la FAUNA I FLORA. El primer article, de la mà de J. Pallisé, es centra en l'estudi de l'insecte *Troglocharinus orcinus*, endemisme de les Muntanyes de Prades, presentant una actualització de les localitzacions de les seves subespècies.

Jaume Soler ens presenta un treball sobre la conservació del ratpenat al bosc de Poblet i les Muntanyes de Prades, explicant-nos les diverses iniciatives, com la instal·lació de refugis pels quiròpters, que s'estan duent a terme des del PNIN de Poblet.

Xavi Buqueres i Jordi Camprodon ens mostren els resultats del projecte LIFE+ <<TAXUS>> referent a la conservació de les teixedes existents a les Muntanyes de Prades. El projecte, finançat per la Unió Europea funciona des de l'any 2012.

El quart bloc és l'anomenat ARBRES VELLS I BOSCOS MADURS, i compta amb quatre treballs. El primer d'ells ve de la mà d'Anton Vallvey, i ens mostra el procés de localització i inventari d'arbres singulars i vells al bosc de Poblet. Així mateix, Elena Muntán ens parla de la datació dels arbres vells del bosc de Poblet mitjançant el mètode de la dendrocronologia.

El següent treball és el de Dani Vidal, sobre la delimitació i caracterització de rodals madurs d'alt interès ecològic al PNIN de Poblet. L'estudi d'aquests rodals busca conèixer la seva realitat passada i present per poder actuar sobre ells després d'una avaluació amb criteris silvícoles i l'ecologia del bosc.

Tanca el present bloc el treball de Valentí Gual referent als relats recuperats d'uns guardaboscors de l'any 1782 i que ens mostren una imatge del bosc de Poblet d'aleshores.

El cinquè bloc, amb tres treballs, és el dedicat a la GEOLOGIA. El primer dels estudis versa sobre les pissarres negres del silurià, les quals han estat explotades, entre d'altres, per la comunitat monàstica de Poblet des de la edat mitjana per les seves propietats com a fixador en la tinció de teixits.

El següent article té com a objecte d'estudi de l'explotació de sal de llop (calcita). Tot i que és coneguda la seva explotació a serres com el Garraf, no ho és tant a les serralades costaneres del sud-oest del principat, com és el cas de Muntanyes de Prades.

Finalment, Alba Alonso, ens proposa un repàs històric de les explotacions mineres que s'han dut a terme a les Muntanyes de Prades, especialment entre els segles XIV i XVIII.

El sisè bloc de treballs s'anomena CANVIS I ACTUACIONS EN EL MEDI NATURAL i conté quatre articles més. La primera proposta ens ve de la mà del GRAF de Bombers de la Generalitat de Catalunya, en la que ens expliquen la elaboració i estudi de punts estratègics i zones de foment de gestió al massís de Prades, tot emmarcat en l'elaboració del Pla de Prevenció de GIF (Grans Incendis Forestals).

J. Bellot i A. M. Sabater ens presenten els resultats preliminars de l'estudi del canvi de cabal i l'erosió a la conca de la Teula un cop feta l'aclarida parcial de la zona per tal d'adaptar la vegetació a les noves condicions d'aridesa.

J. Pons i A. Roig aposten per l'estudi de la qualitat del cel nocturn de les Muntanyes de Prades i del Montsant. En el marc d'un projecte de divulgació de l'astronomia i la protecció dels cels foscos, un dels eixos del mateix és la preservació i millora de les condicions naturals de fosc de les muntanyes de Prades i el Montsant. Aquest fet presenta la necessitat de regulació i oportunitats de desenvolupament econòmic de la zona.

Per acabar el bloc, hi ha el treball que té com a objecte els efectes de l'estassada en un alzar amb baixa disponibilitat d'aigua. Aquesta estassada s'ha realitzat per a estudiar-ne l'ús com a eina per a reduir la mortalitat d'arbres, l'augment de la productivitat forestal i invertir la regressió recent que està patint l'alzina (que és l'espècie dominant) degut al canvi climàtic.

Les jornades finalitzen amb el darrer bloc que gira entorn la GESTIÓ DEL PATRIMONI. Els tres treballs

pretenen donar a conèixer el patrimoni cultural existent a les muntanyes de Prades, com l'article que ens porta J. Cartanyà, en el que ens dona a conèixer els encara desconeguts jaciments paleontològics existents a Alcover, Mont-ral i Montblanc.

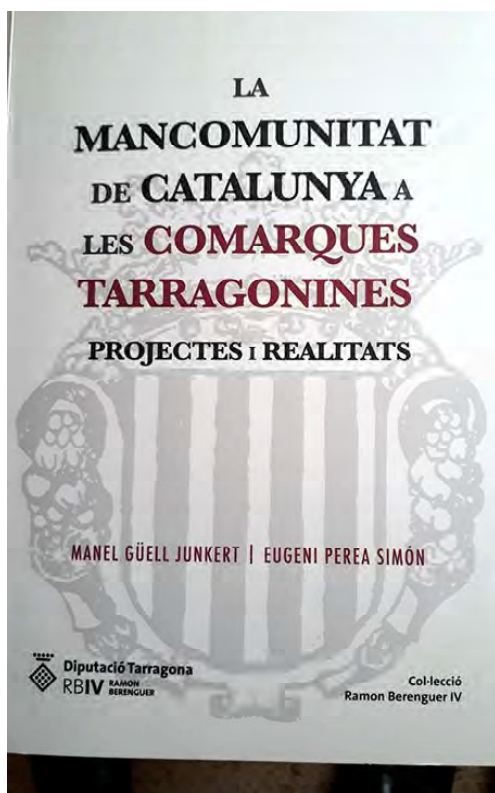
En canvi, la recerca de Josep-Vicent Tortosa fa un repàs de la gestió del patrimoni existent a Poblet i el seu entorn i explora les possibilitats del que s'anomena gestió del "patrimoni integral".

Tanca el bloc la presentació de Miquel Àngel Bové i Noemí Rabassa referent a la estratègia de promoció del turisme com a oportunitat per a les Muntanyes de Prades, tenint en compte l'especificitat de la ubicació de l'espai objecte d'estudi i les realitats socioeconòmiques que aquesta presenta.

Les jornades van concloure amb una taula rodona que amb el títol "és possible un turisme respectuós amb el patrimoni natural a les muntanyes de Prades?". Aquesta taula rodona, en la que van participar persones implicades en la gestió del turisme en diverses administracions, així com persones amb perfils més tècnics, pretenia posar sobre la taula diversos aspectes i punts de vista referent a la gestió del turisme en un entorn natural tan específic com el de les Muntanyes de Prades.

Per acabar, cal posar en valor les jornades del bosc de Poblet i muntanyes de Prades en tant que cobreixen un àmbit d'estudi regional, més concret, que sovint queda difós o desapercebut en el marc dels congressos estatals o internacionals.

Adam Picón i Mañosa

Manuel Güell Junkert i Eugeni Perea Simon.
La Mancomunitat de Catalunya a les comarques tarragonines. Projectes i realitats. Diputació de Tarragona. Col·lecció Ramon Berenguer IV, núm. 26. Tarragona, 2019, 866 p.

L'estudi de l'obra de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925) a la demarcació de Tarragona ens aporta les dades de l'actuació en els diversos sectors de la indústria, el comerç, les infraestructures, la cultura, l'ensenyament i la beneficència en aquestes contrades.

Pel que fa a la Conca de Barberà es documenta la intervenció en diverses poblacions: Aguiló, Barberà de la Conca, Belltall, Blancafort, Conesa, l'Espluga de Francolí, Forès, la Guàrdia dels Prats, Lilla, Llorac, Montblanc, Montbrió de la Marca, Ollers, les Piles, Pira, Poblet, Prenafeta, Rocafort de Queralt, Rojals, Santa Coloma de Queralt, Sarral, Segura, Solivella, Vilaverd i Vimbodí.

L'actuació en infraestructures: carreteres, projecte de ferrocarril, telèfons, etc. Hom pretenia articular el país en tots els aspectes de la vida social. El llibre dedica les pàgines 546-548 a la nostra comarca, si bé hi ha altres referències esparses a pobles en tot allò que els afecta.

Especial atenció mereix l'agricultura i els personatges que n'estigueren amatents. El cooperativisme i els estralls que patí la comarca en les seves collites. El projecte de ferrocarril de Tarragona a Cervera, fins a Puigcerdà que tot i ser iniciat per la vall del Gaià, no arribà a bon fi.

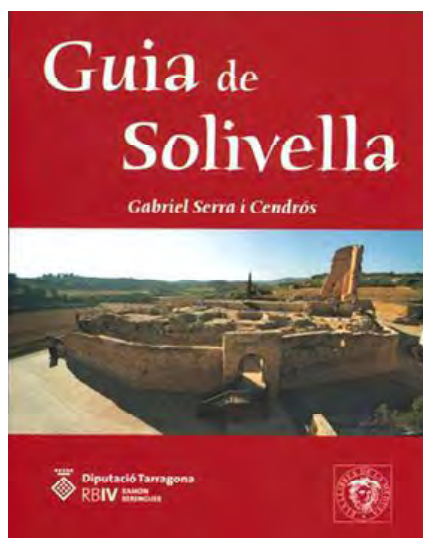
En matèria de patrimoni arqueològic i arquitectònic, cal destacar les actuacions a Montblanc. En temes de cultura, ensenyament i sanitat l'actuació de la Mancomunitat a la Conca fou més minsa. Hi són mencionats els personatges més destacats de la comarca, entre els quals Manuel Potau Grau, de Sarral, que fou diputat de la Mancomunitat.

Un llibre, en definitiva, de consulta i estudi que obre les portes a conèixer l'actitud cívica i participativa de la gent que habitava la comarca a seguir amb il·lusió les propostes de modernització social i econòmica.

Degut a la curta trajectòria de la Mancomunitat, estroncada pel cop d'estat militar de setembre de 1923, alguns dels projectes no veieren la llum, ni a la Conca ni a les terres tarragonines, però l'intent de reequilibri territorial que es proposava, és encara un repte per la innovació i modernitat que perseguia.

Josep M. Vallès Martí

Gabriel Serra Cendrós. Guia de Solivella.
Diputació de Tarragona, 2019. 275 p.

Volum de la Col·lecció Els llibres de la Medusa, núm 13, on s'ofereix una visió global de la població de Solivella, des dels seus orígens fins a l'actualitat, complementada amb nombroses fotografies. Es tracten diferents aspectes: El municipi: jurisdiccions, el nom, l'escut i la bandera, l'himne, les altres Solivelles en terres catalanes, curiositats solivellenques, fills il·lustres; El poble: situació, places i carrers, els monuments, les fonts i abeuradors; El terme: situació i delimitació, el paisatge, les partides rurals i noms de llocs, les comunicacions; La gent: demografia, la parla: el Xipella, festivitats, folklore, les entitats i associacions, activitat política; L'activitat econòmica: els tres sectors; El passat històric: els primers pobladors, l'edat mitjana, l'edat moderna, l'era contemporània; El patrimoni cultural: el castell dels Llorac, l'església parroquial, la casa de la vila, el cementiri, cal Flavià, cal Roig, cal Civit, el sindicat, els rentadors públics, arquitectura popular; Equipaments i serveis: serveis públics i administratius, l'escola Sagrat Cor, equipaments sanitaris i socials, culturals, el transport públic, correus i les telecomunicacions, equipaments esportius, serveis religiosos; Itineraris d'interès: recorregut pel nucli històric, ruta dels murals de ceràmica, La ruta del Cister, itinerari de Barberà de la Conca al Santuari del Tallat; finalment trobem la secció Bibliogràfica i la webgrafia a internet.

Ramon Ribera Gassol

Agustí Agramunt Bayerri,
La modernització de la xarxa viària al Camp de Tarragona (1774-1874),
Tarragona, 2019, 282 p.

A les nostres comarques les comunicacions terrestres (camins, carreteres i ferrocarril) eren bàsiques per facilitar el comerç, en el cas concret de la Conca de Barberà, entre l'interior i els ports de la costa mediterrània. Els traçats actuals venen determinats per la geografia física i els antecedents històrics. En la segona meitat del segle XVIII es produeix un augment demogràfic i s'intensifica el tràfic de mercaderies, els camins de ferradura eren estrets i incapaços pel pas habitual de carruatges amb elevat pes. El 1785 es funda la Direcció General de Correus, Postes i Camins, però sense personal qualificat i amb escassetat de recursos, la seva provisió es basava en la recaptació dels drets dels portatges i dels impostos sobre la sal. En aquesta centúria les comunicacions entre Valls i Montblanc, s'articulaven principalment en l'eix del riu Francolí, a través del seu pas per la Riba, si bé també existia l'accès per Prenafeta, més accidentat, a la resta de comarca, Sarral mantenia una connexió pel Coll de Cabra. Els governs il·lustrats borbònics jerarquitzaren i unificaren els traçats vials en relació als punts de

redistribució i mercat, així com a les ciutats portuàries, on residia el capital comercial i els municipis disposaven de més recursos de propis i arbitris per destinar-los a la reparació i millora de les vies de comunicació, que a la vegada afavorien l'expansió econòmica. A partir de l'impuls del port de Tarragona, en detriment del de Salou, es modificaren les prioritats dels eixos. Així des de les urbs de Valls i Tarragona, s'impulsa el trajecte entre Tarragona i Lleida a través del Coll de Lilla, en detriment de l'esmentat eix del Francolí, que defensava Reus. Els comerciants Ixart, Baldric i Martí, a més dels Ajuntaments de Valls i Tarragona, el 1804 demanaran recursos als governs central i locals, però la Guerra del Francès oligà a deturar les obres i no serà fins el 1816, quan es tornen a reempendre. El 1817 la contribució per territoris assignava a la Conca de Barberà una aportació del 19% del pressupost de l'esmentada via, l'Alt Camp un 27%, el Segrià un 22% i el Tarragonès un 15%. Anteriorment, el 1816 des de la Junta de Comerç de Barcelona, s'havia redactat un Pla de Carreteres i la carretera de Lleida a Tarragona es considerà de primer ordre. No seria fins el 1847 que se superà el Coll de Lilla.

Paral·lelament el 1818, s'havia format la Junta d'Obres de la carretera de Reus-Montblanc, que definiria el seu traçat definitiu, pressupostant una inversió de cinquanta mil duros, a causa d'aquesta elevada xifra, els pobles per on passava, apel·laren a la seva incapacitat financera per sufragar-la. Entre 1818-1821 es gastaren 23 mil lliures, sobretot en els ponts, el 1822 les despeses foren per comprar terrenys i pels jornals dels peons caminers. El 1824-27 es paralitzen les obres, més endavant (1827-35), s'actua en el tram Vilaverd-Montblanc i es construeix el pont d'Alcover.

Fins a la dècada dels quaranta del mil huit-cents, les administracions no es preocuparan dels camins veïnals, si bé els municipis no tampoc podien assumir el seu manteniment, el 1848 es comença a legislar en aquesta qüestió. La implicació de les diputacions no arribaria fins el 1861. Tot i la manca de recursos econòmics, es realitzaren estudis i es planificaren les

prioritats, els camins veïnals esdevindrien complementaris a les carreteres superiors, en haver de connectar els pobles amb la seva capital de partit judicial. A la Baixa Segarra cal fer referència a la construcció de la carretera de Montblanc-Santa Coloma de Queralt (1867-68). Si el jornal de vila era una fórmula per aconseguir mà d'obra, en moments d'urgència social, com foren els de la fam de cotó a les ciutats amb gran presència del sector tèxtil, (especialment Reus i Valls), en les obres de camins veïnals s'ocuparan a aturats fabrils. Agustí Agramunt ens parla dels conflictes entre l'enginyer en cap de la Diputació de Tarragona i els diputats provincials, els quals pretenien treure rèdit polític de les reclamacions dels seus respectius districtes. Una ordenança de 1842 obligava a plantar arbres al voral de les carreteres, es prohibia la seva tala i la seva conservació anava a cura dels peons caminers, la utilitat de l'arbrat era d'evitar l'erosió del terreny, a més de la funció ornamental. En les obres dels vials, a banda de la contractació de jornalers, també calien rajolers, guixers, picapedrers i traginers.

L'autor demostra com la manca d'implicació de l'Estat en el finançament de les carreteres, impossibilità la modernització del nostre país. Finalment comenta l'arribada del ferrocarril, quan el 1857 es concedeix la línia Reus-Montblanc a Borràs, Canal i Cia, l'any següent es formà una companyia per executar les obres, per la complexitat del terreny aquesta línia es va convertir en la més cara de Catalunya. La consulta d'aquest estudi és fonamental per entendre com s'han articulat les infraestructures viàries actuals i de gran interès per a qualsevol historiador o geògraf que es vulgui endinsar en els segles XVIII i XIX. Es tracta d'una monografia ben trabada, realitzada en base documentació conservada en múltiples arxius, tant catalans com estatals, (Barcelona, Reus, Valls, Tarragona i Madrid), complementada amb bibliografia i que sincerament recomanem als lectors.

Josep M. Grau Pujol

Una vida de servei. Mn. Pau Queralt i Gaya (1878-1936), a cura de Roser Puig i Tàrrach, Montblanc, 2018, 628 p.

El 29 de setembre de 2019 es presentava a l'església de Sant Miquel de Montblanc un llibre llargament esperat que fa justícia a un clergue montblanquí assassinat el 1936, ferm catalanista compromès amb l'Església i el seu país, un dels nombrosos preveres morts violentament a la diòcesi de Tarragona durant la guerra civil, xifra que representava a una tercera part del total, tal com remarca en el pròleg el medievalista i arxiver Dr. Josep M. Sans i Travé, la selvatana Roser Puig Tàrrach, realitza una sòlida i acurada biografia sobre Mn. Pau, la família, els estudis, l'ordenació sacerdotal, les destinacions pastorals (El Pont d'Armentera, les Borges i Montbrió del Camp, a més de Montblanc), la dedicació a la restauració del patrimoni monumental de la vila ducal, en especial a l'església de Sant Miquel, la participació en la vida ciutadana, la vessant periodística i sobretot el seu arrelat sentiment de pertinença a la terra dels seus avantpassats. Fou un defensor de l'ús de la fonètica catalana en la pronúncia del llatí en les celebracions litúrgiques. Era membre de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, el 1908 participà en el Primer

Congrés Internacional de la Llengua Catalana, també col·laborà en la confecció del Diccionari de la Llengua catalana, promogut per la secció filològica de l'IEC, enviant moltes fitxes documentals a Antoni M. Alcover. Fou president del Centre Excursionista de Montblanc. Una de les seves aportacions més importants fou la redacció de desenes d'articles d'història, llengua, pensament i religió, que publicaria a la premsa comarcal, notícies extretes d'arxius, alguns dels quals malauradament es cremaren durant la revolta del 36. El volum que comentem aporta tots els textos que fins ara es trobaven dispersos entre les pàgines dels setmanaris montblanquins dels anys 1903-1936. Durant la repressiva dictadura del general Primo de Rivera fou perseguit i encausat, i els seus escrits censurats en mostrar-se obertament defensor de les llibertats de la nostra nació. L'autora dedica també un capítol al seu martiri a Rojals, tots els actes realitzats en la seva memòria: trasllat de les despulles del Monestir de Poblet a l'església de Sant Miquel el 1992, erecció d'una creu el 1995 en el lloc de mort i finalment la inauguració d'un monument a la vila el 2011.

El seu nebot, l'impressor Ramon Requesens Queralt ha estat l'impulsor i editor del volum, per reivindicar la memòria del seu oncle i mantenir-la viva en l'actualitat, tant del seu llegat religiós, com historiogràfic i ha trobat en la Roser una excel·lent historiadora que ha estat capaç de plasmar en paper la seva trajectòria vital amb mètode i rigor. El llibre ve il·lustrat amb un gran nombre d'imatges que amenitzen la seva lectura i són alhora testimoni.

El nostre país compta amb una monografia extraordinària, que hauria d'estar present en moltes biblioteques i que els estudiosos d'arreu en sabran treure profit per a les seves recerques. Agraïm a Roser Puig Tàrrach la seva dedicació en preparar l'edició d'aquesta obra.

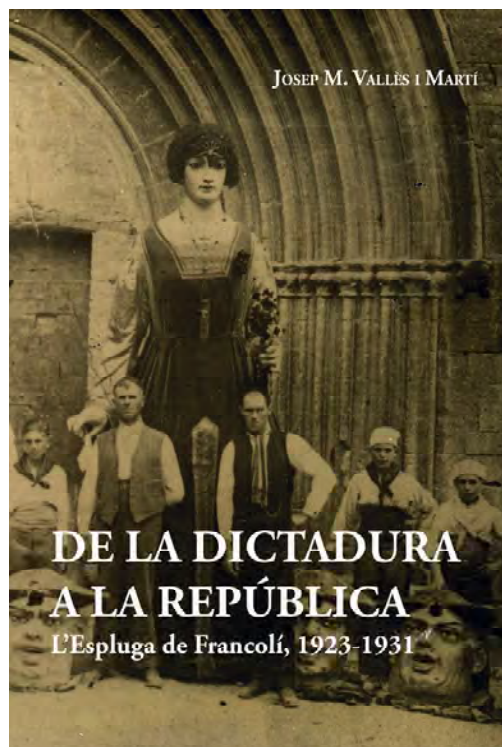
Josep M. Grau i Pujol

Rosa Mª Gil, Enric Prat Pep Vila. *Entre Montblanc i Barcelona. Diari d'una senyoreta de 1918*. Cossetània Edicions. Valls, 2019, 124 p.

Llibre de la Col·lecció El Tinter (núm 157), on s'analitza i es transcriu un diari de vida iniciat el 1917, que procedia del Mas la Sabatera de Prenafeta, una finca vitivinícola, redactat per una noia jove, tenia uns disset anys, es deia Mercè Julià Sabaté (Barcelona, 1899-1970), la seva mare Maria Sabaté Domenjó era originària de Montblanc, i que deixar d'escriure'l el 1922; fou comprat per Rosa M. Gil a l'antiquari. Diari que descriu les vivències, els pensaments, les relacions d'amistat, festes, reflexions, la situació social etc, d'una noia de família burgesa que vivia a Barcelona, i feia estades al mas pairal de Prenafeta; Mercè Julià es casà l'any 1926 amb Joan Fontanillas Ginabreda. L'autora fa una exhaustiva recerca de la protagonista del diari, que la portar a contactar amb els descendents i familiars de la protagonista, que li aportaren més dades (documents, fotografies etc) per poder contextualitzar i no restar en l'anonimat un diari, que per una raó o altra va sortir de la família.

Ramon Ribera

Josep M. Vallès i Martí, *De la Dictadura a la República. L'Espluga de Francolí, (1923-1931)*, Barcelona, 2020, 361 p.

Aquest estudi de 361 pàgines abasta la vida espluguina des del cop d'Estat de Primo de Ribera el 1923, fins a la proclamació de la II República el 14 d'abril de 1931. El militar, amb la connivència del Borbó, va donar el cop d'Estat, per limitar les llibertats de Catalunya, prohibir el català, dissoldre la Mancomunitat, el març de 1925, i va desfer bona part de la seva obra. Una dictadura promoguda contra Catalunya.

L'autor parteix del buidatge dels llibres d'actes de l'Ajuntament (de 1922 fins a la primavera de 1931), més de cent mesos de vida municipal, on hi afegeix les cròniques escrites a la premsa local, comarcal, provincial i nacional.

Fa referència, a dinou treballs que ell mateix ha publicat a diversos reculls entre els quals destaquem nou llibres. Treballs, articles, cròniques i recerques del primer terç del segle XX.

Està estructurat d'acord amb uns fets (i unes persones) ordenats cronològicament. La majoria de les notícies són curtes, redactades sense massa floritures, amb un llenguatge planer i amè.

Després de la introducció l'autor contextualitza el període anterior a la Dictadura. Són especialment interessants d'aquest període les notícies relacionades amb els estiuejants del Balneari; amb la cova del xampany, on s'elaborava l'escumós Francolí, de molta anomenada a l'època; la circulació pels carrers des de l'estació pel camí Clos, Font Baixa, carrer de la Font, carrer Major, carretera de Poblet i cap a Les Masies; els mestres i les senyorettes; la Festa de l'Arbre; i moltes notícies que evidencien el desenvolupament econòmic i social de l'Espluga.

Les notícies es fan agradables perquè són interessants fins i tot per al lector que no sigui de l'Espluga; el preu dels queviures, la lenta aplicació del sistema mètric decimal; i a la premsa local les cròniques des del Marroc de Pere Mialet; de Lluís Carulla acabat de traslladar a Barcelona; més endavant de Josep M. Calbet des de Galícia i de tants altres; el mestre Martí Poch i l'enfrontament amb el mestre Mallèn; Eduard Toda i Poblet, etc.

Consta de 21 capítols i en ells epígrafs que amplien notícies relacionades amb fets o persones.

El Directori Militar va suspendre les Diputacions; hi posà homes afins a la Unió Monàrquica Nacional. Havien posat un president de palla davant la Mancomunitat: la institució estava sentenciada a mort. Arreu es prohibia mostrar una altra bandera que no fos l'espanyola.

Es parla de collites i preus comparats amb altres pobles de la comarca. El transport de viatgers des de l'estació de ferrocarril de l'Espluga a Prades. Les dificultats econòmiques de ca la Vila que impediè complir amb els compromisos o aconseguir la realització de projectes de vital importància per la vila: cementiri nou, escorxador, escoles, casa quarter de la guàrdia civil, etc.

L'aparició del periòdic *El Bisturí*, el 1925, o la repercussió de la llei de les llantes dels carros.

Es comenten els pressupostos municipals i el cost de les inversions que s'anaven a tirar endavant. Els alcaldes i consistoris amb les prioritats, trifulgues, desavinences i lluites internes. Les obres que va fer a l'Espluga l'arquitecte Cèsar Martinell, i tot això fins que les eleccions de 1931 donen la victòria a les esquerres i es proclama la República.

Dos personatges força desconeguts tenen un protagonisme important: l'ortopèdic Jeroni Farré Gamell i el mestre Manuel Messeguer Gonell. D'altres, els polítics hi són reflectits amb detalls, anècdotes i retratant el seu caràcter i actituds.

Un capítol està dedicat a l'associacionisme espluguí durant el període i el de demografia abasta de 1900 a 1930. Es resalta un estudi d'onomàstica i acaba amb un text dedicat a les morts violentes d'aquests mateixos anys. Finalment s'especifica la bibliografia consultada, els arxius i les capçaleres que han servit a Josep M. Vallès per desenvolupar aquesta pàgina de la història espluguina.

Redacció

Pere Ferrando Romeu-Xavier Güell Cendra,
Els antics Torraires de Montblanc. Molt més que unes colles castelleres locals.
Cossetània Edicions, Valls, 2019, 271 p.
Col·lecció l'Aixecador (núm 31).

Volum que recull la tradició casteller de Montblanc; els antecedents, començant el 1816 amb l'anomenat ball de valencians, més endavant el 1849 es parla explícitament de castells, si bé el nom de torraires apareix el 1876; a partir de 1878 es documenten dues colles castelleres de Torraires, la Vella i la Nova, el fet de dues colles es deu a rivalitats polítiques, una vinculada a la causa carlina i l'altra a les idees liberals. Es segueix la seva presència en actes festius, com les Festes Majors, en honor de la Maredeu de la Serra, Corpus i les festes de cada barri i fora vila, com Tarragona, Vilafranca del Penedès, Reus i Barcelona. Les descripcions de les actuacions són fetes a partir de les notes de premsa, sense oblidar el vincle amb els xiquets de Valls. El 1901 només hi haurà una sola colla, en haver-hi una fusió, l'última

actuació fou el 1920 per la Festa Major, la seva desaparició fou motivada pels nous costums, noves propostes de lleure, com els esports i les sardanes, i la crisi socio-política que hi havia. També es dona detall de les actuacions fora de la població. Un apartat dedicat a les biografies de montblanquins vinculats als Torraires, un vocabulari de termes del món casteller, els acompanyants en els actes: grallers, timbalers i timbals etc. Una crònica de gairebé cinquanta anys de castellers a la vila, que tingueren un nivell força digne, realitzant tota gamma de castells de set i mig, la torre de set, el tres i el quatre de vuit i el pilar de sis, especialitzant-se en els anomenats espadats.

Ramon Ribera

Edita: Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona
1.260 p.

No cada dia es publica una crònica inèdita sobre la Guerra dels Segadors. El doctor en Teologia Magí Sivillà (Santa Coloma de Queralt, 1597) va morir a París l'any 1657 deixant incomplet el manuscrit *Historia general del Principado de Cataluña, condados de Rosellón y Cerdaña*.

La crònica, editada pel Centre d'Història Contemporània de Catalunya, repassa els principals episodis viscuts a Catalunya entre 1598 i 1649, i posa èmfasi en les causes i l'evolució del conflicte armat. Com a apèndix, s'ofereixen al lector 189 documents sobre el doctor Sivillà, bona part dels quals són relatius a la seva tasca com a ambaixador de la Diputació del General i del Consell de Cent barceloní. Més enllà d'aquestes responsabilitats públiques, Sivillà exercí com a emissari personal de Josep de Margarit i de Biure a la cort francesa, on va intentar imposar les seves directrius polítiques —

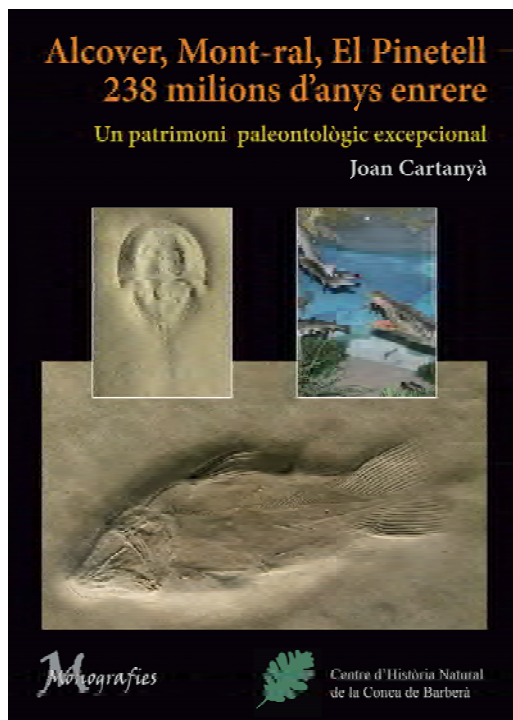
no sempre coincidents amb les dels consistoris— i també per augmentar les rendes patrimonials del governador de Catalunya.

Des d'aquesta triple condició, Sivillà va saber-se guanyar la simpatia de les màximes autoritats franceses: la reina regent Anna d'Àustria, el secretari d'estat Michel le Tellier, el cardenal Mazzarin i el visitador reial Pièrre de Marca, entre altres. No debades, Max Cahner va definir l'autor de la crònica com "l'assessor més eficaç de les institucions catalanes en tot allò que es referís a la cort francesa". En poques paraules: Sivillà es trobava en l'epicentre de la presa de decisions del bàndol francocatalà durant la guerra. Un testimoni sense parió del conflicte, i també dels mesos anteriors a l'esclat revolucionari. Com a capellà de la màxima confiança de Dalmau III de Queralt, virrei assassinat durant el Corpus de Sang, fa un magnífic retrat dels dubtes que van envair el comte de Santa Coloma en els darrers mesos de la seva vida.

Si la crònica de Sivillà s'hagués de definir amb un concepte, aquest seria transversalitat. Les 1.265 pàgines d'aquest text monumental abracen els quatre punts cardinals de la nació; una mirada panoràmica als moviments diplomàtics, les estratègies militars, la confrontació entre les elits catalanes, la geopolítica internacional, el canviant estat d'ànim de la població, i tots aquells elements que van determinar la sort de la guerra.

Lectura necessària per a tots els amants de la història de Catalunya i imprescindible per als estudiosos de la Guerra dels Segadors.

Guillem Carreras Albareda

Joan Cartanyà Martí

Alcover, Mont-ral, El Pinetell 238 milions d'anys enrere

Edita: Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà (Monografies, núm 4), 143 p. amb el suport

Alcover, Mont-ral, el Pinetell 238 milions d'anys enrere. Un patrimoni paleontològic excepcional és el títol d'aquesta obra que constitueix el volum 4 de la col·lecció Monografies del Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà.

El llibre preten posar al dia i divulgar aquest ric patrimoni paleontològic que es troba a cavall de tres municipis de dues comarques del sector est de les muntanyes de Prades, es tracta d'Alcover i Mont-ral a l'Alt Camp i el Pinetell (Rojals, Montblanc) a la Conca de Barberà.

Els jaciments foren descoberts a principis del anys seixanta del segle passat en les pedreres que començaren a explotar unes lloses per a la

construcció, es tractava de calcàries taulejades molt planes i que es passaren a anomenar "pedra d'Alcover". De seguida els treballadors i propietaris de les primeres explotacions a la zona de la Lloera, entre Alcover i Mont-ral, se n'adonaren de que en algunes lloses que aixecaven sortien emprentes de peixos i altres animals marins, el fet el posaren en coneixement de la ciència i des de llavors han lliurat una quantitat significativa de fòssils marins de diversos grups com peixos, rèptils, mol·luscs, artròpodes o equinoderms.

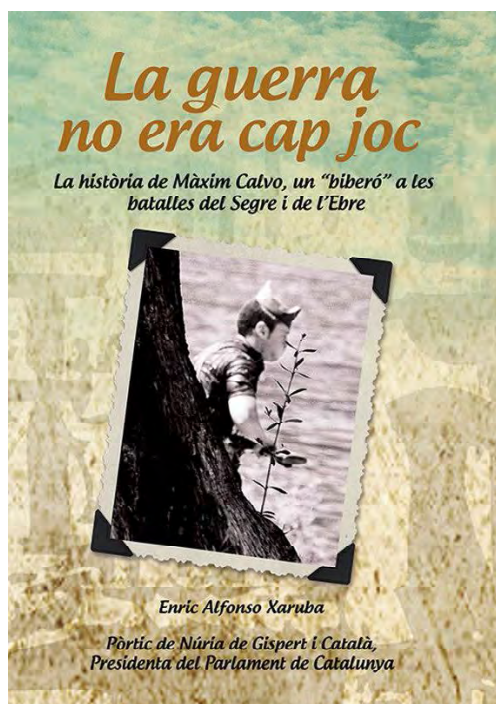
Aquest patrimoni paleontològic està reconegut mundialment com un dels jaciments més importants de la seva edat, el Triàsic, un període de l'era secundària o Mesozoic, que va aproximadament dels 200 als 250 milions d'anys enrere. Des l'any 1963 que va sortir el primer article científic sobre els jaciments, s'han anat publicant diversos més a diferents revistes científiques de mans de diversos investigadors geòlegs, biòlegs o paleontòlegs de procedències tan diverses com Canadà, França, Alemanya, Suïssa o Anglaterra, i de les nostres terres també, és clar!

Tot plegat ha fet que aquest patrimoni sigui reconegut mundialment en la comunitat científica però no tant en l'àmbit més proper, fins i tot en la ciutadania veïna dels jaciments, és per això que aquesta modesta publicació, amb un caire divulgatiu però amb rigor científic, vol contribuir a posar en valor aquest patrimoni tant nostre.

Són suggestives, per reforçar això, les paraules del director de l'Institut Català de Paleontologia Miquel Crusafont, David M. Alba, en el pròleg del llibre: La recerca paleontològica no curarà malalties ni facilitarà avenços tecnològics d'aplicació industrial, però pel que fa a despertar l'interés de la gent pel que fa a "d'on venim?" i "com hem arribat fins aquí?" ningú ens hauria de guanyar. No, almenys, si ens prenem la molèstia de facilitar l'accés de la gent a tot aquest coneixement. Qui ens dediquem a la paleontologia hem de seguir picant pedra, també en aquest sentit.

Joan Cartanyà Martí

Enric Alfonso Xaruba

La Guerra no era cap joc. La història de Màxim Calvo, un 'biberó' a les batalles del Segre i de l'Ebre

La Seu d'Urgell, 2015, 84 p.

Edicions Salòria

Els milers de joves soldats de 17 i 18 anys mobilitzats per la República durant la Guerra Civil espanyola van ser coneguts com a 'Lleva del Biberó' atesa la seva joventut. Molts van morir a la Batalla de l'Ebre (juliol-novembre 1938) o a la Batalla del Segre (abril 1938-gener 1939), i posteriorment el gruix dels que van sobreviure va patir anys de repressió per part del bàndol vencedor. El pas del temps no ha esborrat el nom ni el record d'aquella quinta de nois cridats a agafar el fusell quan tot just sortien de l'adolescència. Els pocs que encara són vius ja han travessat el llindar dels cent anys.

Un dels 'biberons' vinculats a la Conca de Barberà va ser Màxim Calvo Traïd, amb segona residència al municipi de Vimbodí des de la dècada dels seixanta del segle XX. Nascut el 15 d'abril de 1920 a Bágüena (Terol), Màxim es va traslladar amb la seva família

a Barcelona amb només quatre anys. Va ser a la capital catalana on també va morir, el 28 de març de 2019, quan li faltaven poc més de dues setmanes per complir els 99 anys. Amb ell desapareixia un dels darrers protagonistes vius de dues de les batalles més intenses i cruentes de tota la contessa bèl·lica. Els seus records d'aquella època van quedar immortalitzats el 2015, quatre anys abans de la seva mort, en el llibre *La Guerra no era cap joc. La història de Màxim Calvo, un 'biberó' a les batalles del Segre i de l'Ebre*.

El llibre

La Guerra no era cap joc. La història de Màxim Calvo, un 'biberó' a les batalles del Segre i de l'Ebre se serveix d'un estil marcadament novel·lesc per narrar les vicissituds del jove Calvo al camp de batalla, tant a la comarca de la Noguera, durant la Batalla del Segre, com a la Terra Alta, en plena Batalla de l'Ebre, un període durant el qual va salvar-se d'una mort segura a causa de tres fets atzarosos. La publicació també fa referència a moments anteriors o posteriors situats en altres escenaris: la Conca de Barberà, el Tarragonès, la ciutat de Barcelona, el País Basc o Andalusia. Inclou un annex amb documents i fotografies del protagonista i de la seva família en diferents moments de la seva vida. El text està

prologat per qui era presidenta del Parlament de Catalunya quan va ser publicat, Núria de Gispert i Català, qui destaca el caire reconciliador de llibres com aquest, que “ens porten a fer un clam contra l’absurditat de la guerra, a demostrar sensibilitat envers les víctimes i a constatar la fortalesa dels valors de la pau, de la concòrdia i de la dignitat de les persones i els pobles”.

Aquesta història real novel·lada va ser escrita per desig exprés de Màxim Calvo, com a homenatge als seus antics companys i a totes les víctimes de la Guerra Civil. El seu autor, el periodista i escriptor vimbodinenc Enric Alfonso, amic de la família, va documentar-se mitjançant entrevistes periòdiques amb Calvo, anotacions i documentació que ell guardava i amb bibliografia sobre la Batalla de l’Ebre i el conjunt de la Guerra Civil. Així mateix, va obtenir altra informació útil en una trobada amb el també integrant de la lleva Pere Godall Gandia (Tarragona, 1920-2017), fundador de la delegació tarragonina de l’Agrupació de Supervivents de la Lleva del Biberó-41, entitat que també va presidir.

La Guerra no era cap joc. La història de Màxim Calvo, un ‘biberó’ a les batalles del Segre i de l’Ebre va ser presentat el 2 de juny de 2015 a la llibreria La Impossible de Barcelona (carrer de Provença, 232), en un acte amb la participació del protagonista de l’obra; de la seva filla, Teresa Calvo; del seu autor, i del seu editor, Marcel·lí Pascual. El 18 de juliol del mateix any se’n va fer la presentació al teatre-cinema Foment de Vimbodí, en una vetllada multitudinària que es va convertir en un homenatge públic del municipi a Màxim Calvo, també present a l’acte juntament amb la seva filla, amb l’autor de la publicació, amb l’alcalde d’aleshores, Joan Güell, i amb el promotor cultural Alfons Alsamora.

Redacció

Diputació Tarragona
RBIV

Wiforia
Kultural

Tate [Montserrat] Cabré Massot, *Avui per mi, demà per tu. Els cementiris a la demarcació de Tarragona*, Diputació, Tarragona, 2020, 132 p. Col·lecció Difusió cultural, núm. 22.

La periodista selvatana ens presenta una nova obra, en un format i disseny molt atractiu, de la mà de la il·lustradora Ana Gómez i amb un pròleg de l’escriptora Olga Xirinachs. En aquesta ocasió s’endinsa en la temàtica del patrimoni funerari a les comarques tarragonines dels segles XIX-XX. Si a l’època medieval els enterraments comuns es realitzaven en els fossars, al costat dels edificis religiosos i les famílies nobles en ossaris de pedra, posteriorment s’escolliren l’interior de les esglésies, en tombes col·lectives de confraries i també familiars de les classes benestants. A causa de l’augment demogràfic i per evitar malalties, a partir de final del mil set-cents, les autoritats borbòniques decidiren fomentar la creació de cementiris allunyats de les poblacions, especialment en el cas dels grans nuclis urbans. Es tracta d’un llibre divulgatiu però rigorós, que combina text i imatges amb encert. Després d’exposar els antecedents històrics dels costums funeraris, Cabré desglossa a nivell comarcal els principals cementiris, sobretot els de les capitals de partit judicial, on hi inclou un plànol de la seva distribució, sense oblidar els dels pobles més petits. Descriu les els panteons més notables, sigui per les

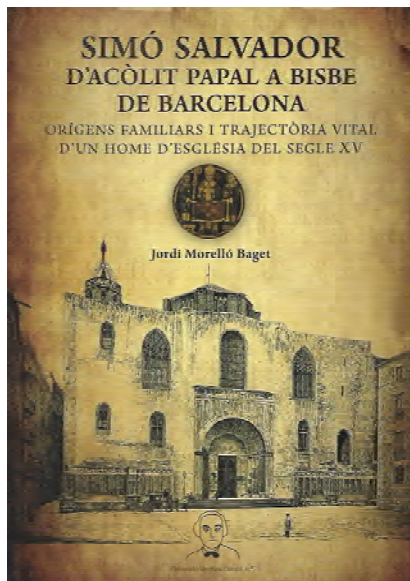
escultures decoratives o els personatges que hi foren sebollits, detalla els relleus dels nínxols, els epitafis més curiosos, poesies, llegendes, gastronomia, esteles discoidals, capelles que s'hi constrüiren, l'ornamentació en ferro, ceràmica o altres materials, sense descurar la jardineria. A les ciutats, mereixen especial atenció els mausuleus del general Joan Prim Prats, a Reus; el general Domènec Batet Mestre, els Montoliu i els marquesos de Tamarit a Tarragona; el de Pau Casals i Eugène Istòmics al Vendrell; el de Julio Antonio a Móra d'Ebre; Innocenci Soriano a Amposta i finalment les tombes de Sant Enric d'Ossó i Joan Baptista Manyà, al Baix Ebre; a la Conca de Barberà hom dedica especial atenció al cementiri monàstic de Poblet i al municipal de Montblanc, en el darrer es comenta la capella dels Monfar, els panteons dels pintors Ismael Balanyà, i Maties Palau, l'alcalde Dionís Mestre, l'escultor Josep Agustí, l'artista Xavier Amorós, l'escriptor Francesc Sifre i esposa (Maria Puig), a més dels nínxols de Joan Pàmies, d'estil egipci, de la família Sabaté, (amb simbologia maçònica), el mestre i poeta Paulí Bayer, Joan Serret Sanromà, els músics Josep M. Roselló i Josep Moix, a més de la família de religió budista Gispert-Baeza, per esmentar alguns noms.

Per a una major comprensió s'adjunta un glossari de termes funeraris en llatí i en català, una cronologia de la construcció de cementiris i una àmplia bibliografia per aquell que vulgui ampliar el coneixement en la matèria. Es tracta d'un volum didàctic, de síntesi, recomanable per al lector que li interessi el nostre passat i la cultura, on descobrirà els ritus, costums, artistes, arquitectes, on reposen personalitats il·lustres, l'impacte de les guerres civils i dictadures, a la vegada útil per aquells que desitgin emprendre rutes de turisme funerari, habituals a Europa i que aquí també cal tenir presents. Sobre l'autora dir que Cabré es doctora en en periodisme i comunicació per la Universitat Autònoma de Barcelona, ha compaginat la docència universitària amb la professió a la premsa escrita de Barcelona i Tarragona. Darrerament s'ha destacat en la divulgació de l'arquitectura modernista, noucentista i racional, amb especial atenció a Antoni Gaudí, a través de la publicació de llibres, articles i oferint conferències arreu. En l'actualitat viu al Moianès i exerceix de guia turística a la Sagrada Família, de Barcelona.

Josep M. Grau Pujol

Cementiri de Montblanc

Jordi Morelló Baget, *Simó Salvador d'acòlit papal a bisbe de Barcelona*, Ajuntament de la Selva del Camp, 2020, 162 p.

Tal com comenta el presentador Mn. Manuel Fuentes, rector de la parròquia de Sant Andreu, es tracta d'un estudi documentat en base a fonts primàries, que aporta noves notícies, d'ençà les recerques realitzades per l'historiador selvatà Eufemià Fort Cogul a partir de les dècades dels anys trenta i seixanta del segle passat. El llibre es divideix en tres parts ben diferenciades: orígens familiars, etapa de formació i etapa de bisbe (1433-1445).

L'autor fa una reconstrucció de l'arbre familiar del bisbe i creu que la línia paterna procedia de Riudoms. El seu pare era de professió notari, i abans d'exercir a la Selva del Camp, se'l troba com a gestor de rendes a Eivissa, on fins i tot arribà a ser nomenat batlle i veguer per la senyoria de Tarragona. El fill Salvador cursà els seus estudis a Avinyó (la Provença) i no a Bolonya com hom creia. A nivell eclesiàstic, primerament obté beneficis a les esglésies de Valls i la Selva, per després el 1403 esdevenir plebà i degà de Montblanc. També aconsegueix una canongia a Lleida i més tard una altra a Barcelona, fins arribar

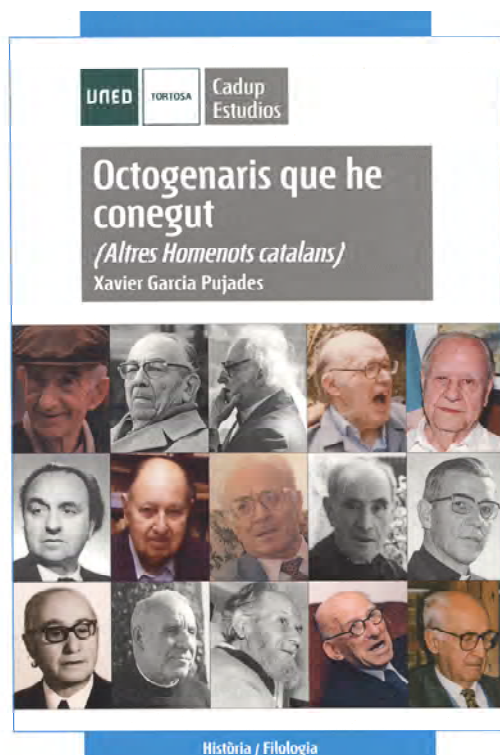
a ser arxidiaca major de València, si bé disposa de dispenses papals per evitar exercir-hi personalment.

Simó Salvador, a banda de la primera etapa avinyonesa -quan va estar al servei del Papa Benet XIII com a curial i diplomàtic en successives missions a Itàlia per intentar trobar una solució al Cisma d'Occident-, seguí desenvolupant altres tasques com a col·lector al servei dels papes successors, i finalment fou enviat a Sicília com a vicelegat apostòlic. Essent ja bisbe, fou un dels comissaris elegits pels Pares conciliaris de Basilea per aprovar la celebració de la Immaculada com a festa universal de l'Església, el vuit de desembre.

Fou nomenat bisbe de Barcelona quan ja tenia una edat bastant avançada, càrrec que ostentà fins a la seva mort, el 1445. Una de les característiques de la seva prelatua fou l'absentisme i la seva rapacitat econòmica, en voler imposar al clergat de la diòcesi diversos subsidis o exaccions abusives, que li suposaren un plet judicial. També tingué friccions amb el municipi barceloní per raons diverses. Morelló ha trobat una còpia del seu testament de 1444 a la Biblioteca de Catalunya, que transcriu i reproduïx íntegrament al final del llibre, juntament amb altres documents.

Es tracta d'una investigació rigurosa, ben estructurada, amb un bon gruix de notes per a ampliar informació, que millora en gran manera el coneixement que fins avui disposàvem d'aquest bisbe de Barcelona i que sens dubte serà de consulta obligada pels medievalistes.

Josep M. Grau Pujol

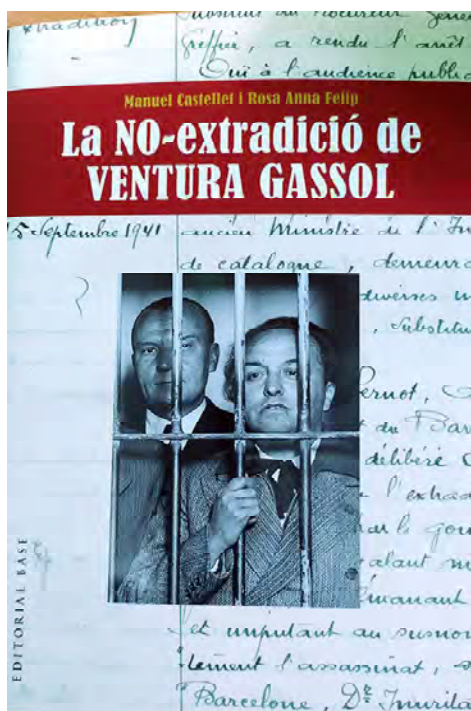

Xavier Garcia Pujades, *Octogenaris que he conegut (Altres homenots catalans)*, Tortosa, 2020, 192 p.

Aquest darrer llibre del periodista vilanoví establert a Horta de Sant Joan, continua la sèrie de retrats sobre personalitats, la majoria originàries de la Catalunya Nova, que han sobresortit en la cultura i són continuadors de la sèrie de quatre volums *Homenots del Sud* (1994-2018). Hi podem trobar a Esteve Albert (Dosrius, 1914-Andorra 1995), impulsor de la cultura popular pirinenca, en especial del pessebre vivent d'Escaldes Engordany, del romànic català i de la revistes *Pyrene* i *Andorra*; Artur Bladé Desumvila (Benissanet 1907-Barcelona 1995), memorialista de la Ribera d'Ebre; l'escultor Josep Cañas Cañas (Banyeres del Penedès, 1905-El Vendrell 2001), promotor del Museu Maricel de Sitges; Esteve Fàbregas Barri (Lloret de Mar, 1910-1999), escriptor, col·leccionista i promotor de la sardana; el locutor Teodor Garriga Osa, (Barcelona, 1909-Tiana 2008), un dels fundadors de Ràdio Associació de Catalunya

(1930); Bonaventura Gassol (La Selva del Camp, 1893-Tarragona 1980), poeta i conseller de cultura de la Generalitat Republicana, organitzador de la colònia escolar de Calafell; Josep Iglésies Fort (Reus, 1902-Barcelona, 1986), geògraf i mantenidor de la cultura en els anys durs de la clandestinitat; Josep Lladonosa Pujol (Alguaire, 1907-1990), cronista de Lleida i acadèmic; Joan-Baptista Manyà Alcoverro (Gandesa 1884-Tortosa, 1976), canonge i teòleg, opositor de les dues darreres dictadures espanyoles del segle XX; Ramon Muntanyola Llorac (L'Espluga de Francolí, 1917-1973), prevere i poeta, fidel a la llengua de la terra, en continua lluita contra les injustes imposicions del règim franquista, fundador de les revistes *La Veu de la Parròquia* (1947) i *Ressò* (1951), a més d'impulsar els Jocs Florals de Vallfogona de Riucorb); Josep M. Poblet Guarro (Montblanc, 1897-Barcelona, 1980); escriptor i polític; Pere Ribot Sunyer (Vilassar de Mar 1908-Girona, 1997), rector de Riells del Montseny i poeta; l'escriptor Jaume Sabaté (El Mas-roig, 1916-1996); Josep Serra Roca (Barcelona, 1903-2001), promotor del turisme i Marc-Aureli Vila (Barcelona, 1908-2001), geògraf. Una de les característiques comunes és que molts s'hagueren d'exiliar després de la Guerra Civil i els que no ho feren maldaren per lluitar internament contra la dictadura. L'autor rescata de l'oblit unes figures transcendents, sense les quals no podríem entendre el nostre país d'avui.

Josep M. Grau Pujol

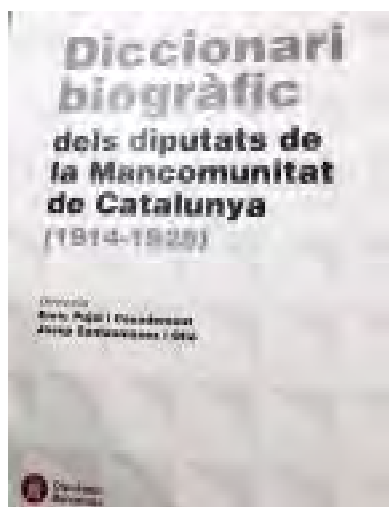
Manuel Castellet-Rosa Anna Felip, *La no-extradició de Ventura Gassol*, Barcelona, 2020, 150 p.

Arran de la recopil·lació de material que el matemàtic i antic president de l'IEC, M. Castellet, realitzà sobre l'exili entre 1936-43 de tres figures emblemàtiques del nostre país, com foren el cardenal Francesc Vidal i Barraquer, el mecenes Rafael Patxot i el polític Ventura Gassol, l'autor es va captivar per la personalitat del darrer i en companyia de la historiadora palleresa Felip, van iniciar una recerca en arxius estatals. A França han localitzat la sentència desfavorable a l'extradició, sol·licitada pel règim franquista (1941). En aquesta època cal tenir present les fortes pressions diplomàtiques del govern mexicà, favorable als interessos dels republicans. Les autoritats espanyoles acusaven a Gassol de delictes o infraccions purament polítiques, que es desestimaren. Els autors també han trobat l'expedient de Responsabilitats Polítiques a Barcelona, on entre d'altres coses se'l culpabilitza de la mort del bisbe de Lleida Manuel Irurita, gran

falsetat, ja que en realitat des del seu càrrec públic i com antic seminarista, salvà a molts preveres de caure a les mans dels pistolers de la FAI, altres acusacions eren les típiques de maçó i de "rojo-separatista". A França la seva trajectòria és paral·lela a la de Josep Tarradellas Joan. L'octubre de 1941 la seva muller i dos fills embarquen a Marsella amb destinació Mèxic, prèvia escala a Casablanca. Gassol passarà clandestinament a Suïssa, i s'establirà a Lausana fins el 1972, quan es desplaça a Tours i després, el 1977 definitivament a la seva enyorada Catalunya.

Gassol ocupà les conselleries d'Instrucció Pública (1931-32) i Cultura (1932-36), de la Generalitat, fou diputat a Corts a Madrid (1931-33), col·laborador de Francesc Macià en els fets de Prats de Molló, (1926), per la qual cosa ja es va haver d'exiliar a Bèlgica i França fins 1930. La primera biografia de Gassol la redactà el també selvatà Eufemià Fort el 1979, més endavant, el 1985 n'aparegué una segona de divulgació de Josep M. Ainaud de Lasarte i el 1993, amb motiu del centenari del seu naixement, a Tarragona s'edità l'obra poètica i teatral en dos volums (editorial El Mèdol). Com a escriptor destaca la seva vessant de poeta i dramaturg, el seu nom és present a avingudes, carrers, places, escoles, instituts i biblioteques d'arreu del Principat. El seu fons personal el conserva l'Arxiu Nacional de Catalunya, (ANC) i disposa d'un inventari publicat el 1988. És un personatge que encara mereix moltes més recerques i la que presentem n'és una petita mostra. A l'apèndix s'hi reproduïxen les fotografies i transcripcions de documents per als no iniciats en el món dels arxius, (p. 104-155).

Josep M. Grau Pujol

Diccionari biogràfic dels diputats de la Mancomunitat de Catalunya (dir. Enric Pujol-Josep Santesmases), Barcelona, 2019, 500 p.

El 2014 amb motiu de la commemoració del centenari de la unió de les quatre diputacions provincials, la primera concreció política d'autogovern català del segle XX, s'endegaren una munió d'activitats, entre les quals la redacció d'un diccionari dels 233 diputats que participaren en aquest ambiciós projecte, inicialment sota la presidència d'Enric Prat de la Riba (1914-17) i més tard amb Josep Puig i Cadafalch (1917-24). Gràcies a una cinquantena de col·laboradors, es presenten totes les dades bàsiques de cada polític, amb una detallada bibliografia i una completa relació final, estructurada per districtes electorals i cronologia. L'antecedent d'una recopil·lació d'aquesta mena el podem trobar l'any 1995 amb l'edició del llibre dels *Homes del catalanisme. Bases de Manresa*, si bé amb posterioritat han aparegut altres iniciatives com el *Diccionari biogràfic de parlamentaris de Catalunya (1810-1939)*. El volum que comentem presenta un acurat disseny a dues columnes, imprès a dues tintes, amb fotografia i signatura autògrafa de cada personatge. Dels nou diputats que s'escolliren pel districte Valls-Montblanc entre 1913-1921, tres eren conquencs (33,3%) i de la resta, quatre eren de Valls, un de Vilallonga del Camp i un altre de Vila-rodona.

De Montblanc apareixen Francesc Contijoch Grinyó (1867-1936), industrial i polític, casat el 1892 amb la colomina Coloma Carol. Com a empresari posseïa la fàbrica d'alcohols situada a l'antic convent de Sant Francesc, millorà el proveïment d'aigua a l'actual terme de Montblanc. El seu pare Josep, havia estat regidor municipal entre 1890-92. En Francesc exercí el càrrec de diputat provincial gràcies a les eleccions de 1917, dos anys més tard esdevingué sots-president de l'ens supracomarcal tarragoní. El segon convilatà seria Maties Guarro Ribé, advocat i jutge municipal de la vila ducal i més endavant també del Vendrell. Era membre del partit republicà i esdevingué alcalde de Montblanc (1899-1902), fou escollit diputat provincial (1913 i 1917) i de la Mancomunitat (1919-21). Posteriorment seria regidor de l'ajuntament de la capital de la Conca (1931). De Sarral destaca el propietari Manel Potau Grau (nat el 1881), regidor de la seva vila nadiua entre 1909-1911 i diputat provincial els anys 1921-24 i 1931. El 1922 sabem que presidia el Centre Republicà Autonomista de Sarral.

En el districte del Vendrell, ciutat on residia, també cal esmentar al montblanquí Emili Folch i Andreu (1872-1949), un escrivent que després de residir a Valls s'instal·là al Vendrell, on treballaria de procurador del jutjat (1893-1934), fou diputat provincial els anys 1905, 1909-10, 1913, 1917, 1919 i 1921. Les entrades dels dos primers montblanquins han estat redactades per la selvatana Roser Puig Tàrrach, la del tercer per Nativitat Castejón Domènech i la del sarralenc, per l'espluguí Josep M. Vallès Martí. Ens felicitem per aquesta obra tant treballada, que també comptarà amb una versió electrònica a fi de poder completar dades en un futur. Creiem que aquests diputats bé mereixerien un carrer a les seves poblacions d'origen, a fi de reconèixer la seva aportació política en uns moments claus de la nostra història contemporània.

Josep M. Grau Pujol

Joan-Enric Vidiella, *Ramon Vidiella i Balart, Un home bo. L'advocat dels pobres. Reus, 1860 a 1927, Barcelona, 2020, 251p.*

Biografia de l'emprenedor tècnic Vidiella Balart. L'anàlisi s'inscriu historiogràficament en l'estudi de la configuració del bloc d'intel·lectuals-professionals de la Catalunya contemporània, grup social forjat sota l'etapa de l'agroindustrialització i industrialització fabril mil vuitcentista i noucentista del país.

L'obra, dividida en un apartat biogràfic, un de documental i un de cronològic, recull, amb precisió i claredat, les facetes vitals, socials, culturals i formatives de l'advocat reusenc. Una biografia que pot obrir nous centres d'interès.

La trajectòria civil de Vidiella es desenvolupa en una conjuntura fonamental de la vida nacional dels catalans. D'una banda, el canvi social que anuncia l'hegemonia de les ciutats i pols regionals. De l'altra, l'evolució dels posicionaments patriòtics, els quals evolucionen des de concepcions literàries i lingüístiques a primeres dimensions d'estratègia política. En aquest sentit, i en un moment del text, el nostre advocat hi és definit correctament: Ramon Vidiella és, certament, un 'catalanista independent'. 'Independent', però no pas neutral.

Tot just, l'aportació central de la monografia contrapesa l'extrem de sentiment catalanesc amb la

política professional de l'home-polític (però, insisteixo, 'política' entesa com a ideal pràctic, advocat a la millora de l'àmbit professional). Crec que si s'hagués de sintetitzar el tipus de catalanisme de Vidiella es podria situar en un 'catalanisme tècnic', o ideal procliu a ser pensat com a materialització de les dedicacions pròpies, contractuals, del grup professional representat pel convilatà reusenc.

La part adreçada a l'evolució, de qui fou amic de l'exlibrista Ramon Casals i Vernis, duu la traducció del quefer polític al terror catalanista: el situa, entre d'altras, dins el grup renaixencista de Francesc Matheu i d'Eduard Toda Güell. Des del vessant prepolític de la 'Renaixença' Vidiella va trobant l'espai comú als prophoms dominants reusencs. L'ambient pairal renaixencista es transformà en la formació de plataformes catalanistes que passaren del Centre Escola Catalanista a la Lliga Catalanista i, com a fusió d'ambdós corrents, a la Unió Catalanista (UC), que marcà un "abans" i un "després" en el cosmos catalanista del país. És més sense UC-com a plataforma impulsora d'organitzacions sectorials, sobretot d'espai aglutinador de capacitats intel·lectuals, i associació que contribuï de forma parcial en la formació de la primera Lliga Regionalista-és difícil de pensar que hagués existit projecte de Mancomunitat. Ho deixo, és clar, com a hipòtesi de treball.

Però, com hem dit, el catalanisme de Vidiella era pràctic. La part del llibre adreçada a explicar-ne l'etapa de diputat i de president de la Mancomunitat explica la culminació de la seva tasca professional prèvia abocada a l'ideal catalanista, compromesa en la defensa dels interessos agraris dels propietaris i en la modernització productiva del conreu enològic i dels fruits secs.

Aquesta part essencial de l'obra "explica" el sentit de la terra de Vidiella: el seu ideal polític, el "bé comú", un cet esperit auster: "qui sembla cull". Desenvolupar el lligam políticotècnic de l'advocat implica trobar-hi el nuc, el desllorigador, que aporta

sentit a tota una vida i, sobretot, a una generació de professionals. Les referències, per exemple, al filòsof reusenc, poc conegut, Salvador Bové, l'articulisme professional de Vidiella, més que no pas polític, "en el buit", la concreció del seu catalanisme en la commemoració de la tasca de l'advocat Maspons i Anglasesell, exemplifica vincles i coneixences que, pot ser, podrien ser ampliat en futurs treballs parcials: edició, per exemple, si és conservat, de l'epistolari de Vidiella amb Prat de la Riba, l'ampliació del coneixement amb advocats de Barcelona, o l'aprofundiment de la seva relació amb àmbits social de les Terres d'Ebre, ja que hi exercí la defensa dels interessos agraris.

L'enginyer i net del prohoms reusenc, Joan-Enric Vidiella, ha sabut retre-hi homentage molt ben definit: la intrahistòria, els fets, que reclamen, com evidència l'obra que comento, coneixement precís d'un ambient i d'uns espais urbans i recreatius, avui devorats per la niciesa d'interessos comercials antihumans de volt gal·linaci. La burgesia nacional reusenca de l'alba del segle vint ha mort. Potser aquesta apreciació sigui objecte, ben segurament, de matisacions, però sembla com si el temps present delatés el resultat d'una sostinguda contrapolítica estètica, urbana i arquitectònica que ha dut a l'oblit el món dels Vidiella, Cavallé, Loperena, Fàbregas, la bohèmia modernista. És així que les pàgines de l'estudi dedicades a la recerca i a la indexació del conjunt d'edificis modernistes ideats, per l'arquitecte, i deixeble de Lluís Domènec i Montaner, Pere Caselles, faciliten la reflexió vers un món desaparegut: com si no hagués existit.

D'altra banda, tota la part del llibre adreçada a explicar l'estratègia de decisions de Ramon Vidiella vers una necessària política de modernitat d'infraestructures del camp, i del teixit productiu, la fa comparable a d'altres coetanis agraristes: el montblanquí Joan Poblet i Teixidó (1870-1918), Maspons i Camarasa, Teodor Creus, també vindicat en un dels escrits publicat en el volum. Vidiella fou membre de l'IACSI?

Tampoc no fou casual per exemple, que l'Associació Catalanista de Reus bastís un projecte de futura Cambra Agrícola, idea que, deu anys més tard (c.1893), fou impulsada des l'homònima Associació montblanquina. Existia, a través d'aquestes agrupacions econòmiques catalanistes, identificades, amb l'explotació del factor de producció 'terra', una comunicació territorial que algun dia caldria analitzar i cartografiar.

En fi, la part final del text, adreçada a explicar les propietats urbanes de la nissaga Vidiella, complementada amb una il·lustrativa explicació del context econòmic de la producció agrària reusenca, amb formació d'acumulació de capital financer (Banc de Reus i Banc de Barcelona), serveixen ben didàcticament per conèixer maneres de fer i de pensar que, no pas com ara, s'entrelligaven. Vidiella exemplifica amb escriu l'assumpció de la filosofia de l'escola escocesa del sentit comú. Sentit comú que cal no confondre amb ingenuïtat, car l'advocat reusenc no deixava de denunciar, posem per cas, l'estèril -i persistent- centralisme barceloní. Per aquest motiu volgué contrapesar la polaritat barcelonina a favor d'un necessari reequilibri territorial. Fets d'ahir ens porten a fets d'avui...

En aquest sentit, un fet a esbrinar, i exposat a l'obra, és l'atribució a Vidiella l'autoria intel·lectual de la idea de la constitució de la Mancomunitat de Catalunya. Sense negar aquesta conclusió, i per a ratificar-la si escau, caldria analitzar, com he dit, les relacions entre qui en fou primer president i Vidiella.

Tots aquests elements que he maldat per detallar, i d'altres que ben segur caldria haver destacat, fan que l'estudi de Joan-Enric Vidiella -el qual ha comptat amb la col·laboració d'alguns bons coneixedors de la història local i comarcal del Baix Camp— esdevingui una aportació curulla de potencialitats a desenvolupar, atès que hom tracta d'un cicle històric complex, amb molts fils que s'entrecruen. Una conjuntura que, d'alguna manera, explica el significat de la dita "Reus, Paris i Londres", i el perquè

Catalunya és un motor fundacional de l'Europa de les regions econòmiques i del Pobles.

La ressenya que presentem és un pretext per a palesar la funció social d'un model de catalanisme socioeconòmic que, sota el darrer del terç del vuitcents, endega una sèrie d'iniciatives de caire modernitzador que, indirectament, afectaven la comunitat rural i urbana. Fora de la conurbació barcelonina existia –existeix- vida. Aquesta obvietat, però, encara esdevé assignatura pendent en determinats vessants d'anàlisi historiogràfica.

Per bé que recerques entorn de la història del periodisme i dels periodistes, estudis sobre eclavaments industrialitzats en franges mitjanes o interiors del país, biografies polítiques d'abast regional o estudis de cas recents -a tall de microhistòria- al voltant de nuclis activistes, exposin fils i desenvolupaments enllà de la metròpoli concentrada al voltant de la capital del Principat, hom no ha assolit prou un cim al historiogràfic territorial atònom.

Analitzar, resseguir debats de la premsa comarcal, campanyes de vindicació corporativa, conflictes entre grups socials, comporta aprofundir en "icebergs" argumentatius que poden remetre a dinàmiques intracomarcals, intercomarcals i de vegueria que, d'alguna manera, poden arribar a introduir matisos, o fins i tot correccions de tendència interpretativa en la historiografia general.

La matèria del polisèmic i polimorf 'catalanisme' remet, o pot incidir, en l'enfocament historiogràfic policèntric. Hi incideix en esdevenir socialment troncal (la identitat etnolingüística és consubstancial al grup humà) i en concretar variants de manifestació que véne a ratificar autonomies de funcionament, com demostren a balquena estudis que han esdevingut referents, o canònics. Els catalanistes, però, encara poden tenir més àrres interès i d'estudi. Les biografies són autèntics "talls" transversals que, longitudinalment, remeten a diversos espais i àmbits en la vida individual i col·lectiva. Oimés si una

trajectòria s'adreça a un objectiu dilatat al llarg d'un període mitjà o llar.

Així, els patriotes de terror, rurals o urbans, aporten concepcions ideològiques que remeten a formes de treball, formes de vida. Evoquen, en definitiva, bagatges culturals i expressius que defineix encontorns d'unà època. Són una mena de "carta postal" l'arregliment seqüencial de les quals evidencien la manera de ser (l'esperit) d'una conjuntura. Això sí, 'manera de ser' d'un sector social localitzat i concebut com a espai d'interessos.

El conjunt d'aquestes aspectes pot no esdevenir unívocament en una urbs amb demogràficament concentrada. Pot concretar-se en ciutats que transiten des de la condició rural a una de rural-urbana. O urbana en enclavament rural. O urbana en enclavament comarcal industrial urbà.

El catalanisme, com a moviment social (com el cas que ens ocupa) pot exemplificar els motius suara esmentats. També en pot reflectir d'altres, però segur que ho faran entorn d'una voluntat definida. El pairalisme, per exemple, una lògica de funcionament comunitari en gairebé tots els àmbits societaris: codis socials de comportament, modalitats contractuals "de paraula" o en forma d'encaixada de mans", formació d'un bagatge narratiu i legendari propi. El pairalisme, heus ací, per exemple, un motiu d'estudi que pot descabdellar-se a través d'un fil catalanista. No vol dir, és clar, que tot catalanisme ho sigui, de pairalista. Vol dir que aquesta forma de vida socialment organitzada, pot arribar a explicar comportaments polítics, electorals, que "amaguin" una lògica estratègica del catalanisme. Existeix un pairalisme urbà (vida de barri?). O tot el pairalisme és, per definició, rural? Com s'ha reflectit aquesta actitud en la literatura?

Els catalanistes -com la biografia que tot seguit hom malda per comentar-, baula de sociabilitat ateneista, de Círcol, Liceu, Fòrum, o de partit. Subjecte organitzador de campanyes de vindicació proteccionista (que no eren reaccionàries!), o

dinamitzador de plataformes prodret català foral en lluita contra el “centralisme” secular de Madrid (en lògica de l'època). Com a via sociabilista de cambres agràries que (com és el cas tot seguit esbossat de Ramon. Vidiella) vinculen interessos econòmics, modernització de tècniques de conreu i expressen, és clar, afanys polítics. Com a alçaprem d'una via reformista cooperativista.

Els catalanistes de rerepaís com a batec del patriotisme lingüístic, reivindicadors de formes d'autogovern i sòlida base territorial d'aplicació de polítiques agràries, tècniques i pedagògiques de la Mancomunitat.

Aquests àmbits, i d'altres que no referenciem, delaten els viaranys i qüestions –alguns dels quals encara existents– que es troben també ‘fora de Barcelona’. En aquest sentit, una concepció provinciana de l'urbs Barcino pot assimilar i alienar la rica identitat de barris, abans pobles, viles, anteriors a la formació del pla barceloní (circa 1897). Abans de Barcelona també eren, segons com, “rererepaís”. Obviar-ne l'existència no remetria a una manifestació de gentrificació historiogràfica?

Les funcions socials de les entitats catalanistes, del catalanisme, que no és de via única, com a àmbit d'estudi (o, com ara es proclama ‘centre d'interès’) territorialitzat.

I així amb qualsevol altra forma de vida col·lectiva, expressió cultural, socioeconòmica (que no deixa de ser una forma de cultura), cultural-política o política

Xavier Ferré Trill

Estació enològica de Reus (1905)